

Predikan

Östra Ämterviks k:a 12 augusti 2018

Lukas 18:9-14

Jag tänker börja med att läsa inledningen till episteltexten på nytt, både den vi nyss hörde och den från den gamla bibelöversättningen.

Jag gör det för att det ger mig en ingång till att försöka förstå varför det är en författare och inte en teolog, som Hans-Viktor, församlingsherden här i Ämtervik, bett hålla dagens predikan, och detta just vid en *annan* författares fest. Jag har fått för mig att det kunde bero på att av alla som skriver i Nya Testamentet är Lukas den som det är lättast att uppleva som kollega. Det låter, eller hurr! Lukas är naturligtvis också för mig en av evangelisterna, men läser man ofta de fyra evangelierna, så har man till sist en tydlig känsla av att just Lukas i första hand är författare. Jo jag vet att han var läkare, men det lämnar jag därhän just nu – han var författare, dvs kollega – till festföremålet Carola Hansson – och, inga jämförelser i övrigt, till mig. Det framgår på flera ställen i Nya Testamentet att Lukas själv var alldeles klar över den saken: han tänker berätta vad som hänt, säger han till Theófilos, men han har först noga tagit reda på vad som redan har sagts eller berättats när det gäller Jesus, men nu, säger han "har jag beslutat att i rätt ordning skriva ner" det som skildrats, jag citerar direkt från evangeliets inledning. Så låter en författare som gjort det vi kallar research. Och i det känner vi igen oss, Carola och jag, det kan jag försäkra.

För mig är det inte enbart en fråga om att ha en berättelse som är i all enkelhet.
Jag har också tänkt mycket på dem av er som under årets många söndagar lyssnar när Hans-Viktor lägger ut texter ur Nya Testamentet och sedan berättar. Hur *man* lyssnar till episteltexten och sedan får den förtydligad, ibland *och* väl också rakt upp och ned förklarad, och att *man* förhoppningsvis reser sig under utgångsmusiken med något att tänka på som man inte tänkt så mycket på tidigare. För det är nämligen själva idén med denna mänsklighetens kanske mest makalösa uppfinning, **berättandet**.

Vi berättar, alltid. Ni kan inte komma tillbaka från affären utan att börja berätta, - vet du vem jag såg vid kassan, har du hört att Berta tänker flytta till Torsby, det stod en karl jag aldrig sett i byn förut

och fingrade på vartenda äpple, - vi berättar och i samma ögonblick som vi använder ett ord stiger det som det ordet föder upp som bild eller tanke. Säger jag äpple kan ni ju försöka låta bli att tänka på äpplen eller se dem framför er. Vi berättar – alltid. Det är människans sätt att begripa tillvaron. Och en predikan är alltid en berättelse. Eller bör vara det. En gammal god vän och pastor sa vid ett tillfälle att om man inte berättar när man predikar så predikar man inte. Och den Lukastext som jag nu kommer tillbaka till tycker jag att man skall lyssna till som just: en berättelse.

Några av er har varit med länge och det betyder att ni hört samma textställe många gånger. Det betyder också att ni en gång hörde texten i den gamla bibelöversättningen och då lät dagens text så här:

Ytterligare framställde han denna liknelse för somliga som förtröstade på sig själva och menade sig vara rättfärdiga, under det att de föraktade andra.

Sådan svenska slipper vi höra idag och jag har under redan många decennier hört till dem som varit tacksamma för det mödosamma arbetet att nyöversätta evangelierna – ja hela Bibeln. Så här lät det alldeles nyss:

Till några som litade på att de själva var rättfärdiga och som såg ner på alla andra riktade han denna liknelse.

Det språket är det lättare att ta till sig. Lukas börjar med en scenanvisning. Men, som författare med ett ärende, så bäddar han redan här för något som skall visa sig vara textens själva kärna. Och man hör att det är en person som utifrån säger detta, någon som berättar. Och nyss sa jag att det man hör ögonblickligen rör vid sådant man känner till eller kan se framför sig och – som man inte kan värja sig mot; det är språkets stora styrka och märkvärdighet. Jag nämnde 'äpple' nyss och bad er försöka låta bli att se ett äpple framför er. Men i den här texten då? Här använder Lukas, både i den gamla och i den nya översättningen, ett ord som om jag har rätt genast ska skapa en inre bild i var och en. Och nu frågar jag vad ordet 'rättfärdig' skapar för bild eller föreställning. Jag sa att jag inte är teolog, men jag är heller inte jurist och för mig luktar det där ordet, 'rättfärdig', juridik och tingshus. Och med tanke på att Lukas vet vad han gör så kommer det ordet att hänga med i det undermedvetna medan man lyssnar till den korta text som är Jesus själva liknelse. Man har ordet eller begreppet med sig utan att man är riktigt klar över det, men skulle det inte komma

tillbaka, skulle vi inte få en förklaring till det, eller i alla fall en utläggning kring det, då skulle vi resa oss besvikna eller förbryllade. Var det inte Tjechov som sa att om man i början av en text nämner ordet bössa så måste bössan avlossas före slutet. Den goda texten bäddar, den antyder, men lämnar inte sina lyssnare eller läsare i sticket.

Rättfärdig.

Jag undrar vad var och en här denna vackra söndag i sitt inre föreställer sig eller kommer att tänka på när jag nu gång efter annan säger ordet. *Rättfärdig.*

Att den typen av begrepp eller ord faktiskt är problematisk finns det många exempel på. Hur skall man komma åt begrepp, ord eller föreställningar som hela tiden tycks vika undan. Vårt festföremål skrev för några år sedan en roman om två unga uppsaliensiska flickor som vid 20-talets början beger sig ut som missionärer till Kina, och stannar länge där, lär sig kinesiska, predikar och sprider det kristna budskapet med stort besvär, osv. Det är en spännande bok, inte minst för all research Carola Hansson har gjort när det gäller Kinas moderna historia. Men i den romanen finns ett stycke som intresserade mig mycket ~~när jag läste boken redan första gången~~ och som har direkt relevans för det jag nu står och tänker högt om: en av flickorna, Adina, håller på att till kinesiska översätta katekesen, och får naturligtvis problem, som översättare alltid måste få, eller till och med *bör* få. Adina vänder sig till en kinesisk pastor och säger att hon **"måste få höra hans och de andras åsikt om hur man bäst borde översätta 'Gud' till kinesiska - detta var nämligen något som länge bekymrat henne."** (s 264 f.) Varför bekymrar det henne? Jo, av precis de skäl jag talar om här. Säger jag äpple så ser säkert kinesen ett äpple framför sig, precis som varmlänningen, det är inte så stor skillnad på äpplen här eller där, men säger jag 'gud' då frågar man sig vad kinesen ser för sitt inre. Ja jag ~~kan nog ställa~~ ^{borde kanske} den allvarigare frågan, vad ser vi själva ~~för~~ vårt inre när det ordet sägs? Adinas problem är naturligtvis att också kineserna i alla tider talat om 'gud' – men då avsett sin egen gud, eller något gudomligt begrepp eller någon filosofisk föreställning som fått just det ordet, ett av de ord hon inte vågar använda är 'tao' som ju finns till och med i namnet för ~~en~~ ^{en slags} religion, taoismen, men som väl egentligen inte är en 'gud' i vanlig mening (och fråga mig nu inte vad jag menar med 'vanlig mening'!) Om hon, Adina, i sin text använder det kinesiska tecken som vanligtvis betyder 'gud' – kan hon då vara säker på att kinesen uppfattar de kristnas 'gud' och inte genast tänker på sin egen – för

då går ju själva idén med att försöka få kinesen att vända sig till den kristne guden och Jesus om intet – gud är ju gud, eller hur? Och alla de kinesiska tecknen för Gud som tidigare använts blir oanvändbara för ~~nu~~^{här} är det ju frågan om att presentera något nytt, något annorlunda, och i Adinas ögon, gäller det att skildra hur det egentligen är. Med betoning på *egentligen*. Och inte heller 'tao' kan användas. Vi översätter vanligtvis 'tao' med väg. Vägen. Och man kan inte ~~heller~~^{vä} översätta katekesens 'gud' med – väg. Eller ~~kan~~? Så här skriver Carola Hansson i romanen när hon låter Adina tänka sig inledningen till Johannesevangeliet, som ju alla här naturligtvis kan utantill: ***"I begynnelsen var Tao, och Tao var hos Shang Ti, och Tao var Shang Ti" och hur, det ville hon gärna veta, skulle en kines någonsin vid en läsning av dessa rader kunna frigöra sig från alla de bilder och tankar som då uppstod i hans medvetande?"*** (s 265)

Problematiken är tydlig, eller hur? Det är apple igen
eller "rättfärdig"

Ett av de sätt människan har tillgripit i alla tider när det gällt att komma åt något som är svåråtkomligt, som inte så lätt låter sig fångas, eller begripas, är att tillgripa liknelser. Vi pratar om något som alla säkert känner till och hoppas att var och en i sitt eget huvud kan se kopplingen. Säger vi 'bergsrygg' är det få som föreställer sig att berget skulle vara djur eller kropp, men alla vet vad 'rygg' är och alla vet vad 'berg' är och så kan alla se värmländska åsar tona bort under kvällsljuset. Som göteborgare skulle jag en gång förklara för några unga dalmasar vad kajuta var och kunde bara säga att det 'är änna som ett hus på båten' och jag kan känna också nu hur ordet 'änna' är ett genialiskt verktyg när man skall komma åt det svårförklarliga. En av våra stora författare, och en som aldrig hann få priset här i Sunne, skriver:

***Liknelser äro till för att teckna åt tanken
då detta behövs.***

***Men man använder inte liknelser för att döva sitt förstånd
eller andras förstånd med dem***

Harry Martinson. Och nu skriver alltså Lukas, i det som är denna söndags särskilda text, att Jesus vände sig till dem han talade med genom att använda sig av liknelser. Dags att höra inledningen igen:

***Till några som litade på att de själva var rättfärdiga och som
såg ner på alla andra riktade han denna liknelse - - -***

Och hur såg den liknelsen ut.

Två män gick upp till templet för att be, den ene var farisé, den andre tullindrivare. Fariséen ställde sig och bad för sig själv: 'Jag tackar dig, Gud, för att jag inte är som andra människor, tjuvar och bedragare och horkarlar, eller som tullindrivaren där. Jag fastar två gånger i veckan, jag lämnar tionde av allt jag köper.' Men tullindrivaren stod avsides och vågade inte ens lyfta blicken mot himlen utan slog med händerna mot bröstet och sade: 'Gud, var nådig mot mig syndare.'

Jag stannar där för ett ögonblick för att tänka litet högt. Det är visserligen Jesus som tänkes säga detta, men det är Lukas som skriver att han gör det. Lukas hörde aldrig Jesus, han har läst på och hört vad andra berättat. Men nu, när han *'i rätt ordning för att du, Theófilos, skall förstå...'* skriver detta, är han författare, han skapar en kort scen och ett par tydliga gestalter, med få ord. Rakt på, in medias res, som det heter, inga krumbukter. Och vi känner nog igen dem, fast tullindrivare och fariséer knappast är ord någon av oss använder. Men vi känner igen den där självgodheten, själva odrägligheten, besserwisshrarna som i varje stund sätter sig på sina höga hästar. Och den andre som inte sätter sig på någon häst alls.

Och liknelsen, det vi denna dag skall fundera över, vad är det den säger? Liknelsen är ju här bara en scen, några repliker, ett par människor, olika, de betar sig olika, och vi tycker olika om dem. Är det liknelsen. En som vet allt, och en som vet att livet, som den präst jag personligen oftast hänvisar till brukar säga: att livet är en gåta. Vi vet ingenting om livet. Alla människor har två saker gemensamt, eller fælles, som han uttrycker det. ***Vi har livet fælles og vi har uvidenheden fælles.*** Okunskapen om vad livet går ut på, alltså. ***Livet er en gåde.*** Jag säger det på danska för den präst jag så gärna citerar var dansk. Det är det mänskliga predikamentet och tullindrivaren uttrycker precis det. Var nådig mot mig, säger han. Vet inget annat, ber inget annat, är bara den han är. Lukas hade kunnat avsluta det lilla stycket där, men han slutar med att låta Jesus komplettera liknelsen, och jag förstår inte varför han måste göra det – men som jag sa inledningsvis, jag är ju inte teolog.

Om liknelsen var en Jesus' liknelse.

Fast man måste välja liknelser med omsorg. ***Felaktiga liknelser fortplanta lätt sin felaktighet***, skriver Martinson. ***En mångfald av felaktiga liknelser / kan bli världens öde.***

Tänk bara på Trump!

Lukas låter Jesus lägga till: ***Jag säger er, det var han som gick hem rättfärdig, snarare än den andre.*** Så långt har jag ingenting

att invända mot Lukas text, men det som sedan kommer försätter mig i det där läget när mina inre bilder blir otydliga, just det som jag har pratat om denna korta stund, för orden förstår jag, men vad är det för inre bilder som ^{uppsätter}skapas? Jesus avslutar sin liknelse med att säga: ***Ty den som upphöjer sig skall bli förödmjukad, men den som ödmjukar sig skall bli upphöjd.*** Jag hade gärna sett att den meningen strukits. En författare skall inte förklara för mycket.

^{Får}
~~Och jag har~~, medan jag stått här och funderat högt, ^{har jag} flera gånger tänkt den besvärande tanken att *besservisseri* kan se ut på många sätt. Men kan jag inte nu få be var och en här att för sig själv därhemma läsa texten, utan att någon som vet allt står och lägger sig i, och fundera över om det inte är så att Lukas, men också jag, ^{hade}~~har~~ en poäng i att låta gåtan vara gåta. Att som tullindrivaren inte ta för mycket i munnen, att den enkla insikten är att vi inte vet, och att det enda vi säkert har är varandra. Allt annat ligger i hoppet, och hoppet är ytterligare ett av de där besvärliga begreppen.

Jag skulle faktiskt vilja avsluta med att citera Carola Hanssons bok om de missionerande flickorna för när Agnes, den andra av de två, ger sig på att för de kinesiska hedningarna (ja, det var vad man på 20-talet kallade dem) försöka förklara vad 'Guds kärlek' innebär, så hamnar hon i just den förlägenhet vi alla har när man skall förklara ett av de där allra mest svårförklarliga begreppen. Hon inser att allt inte kan benämnas. Och när hon är tyst tänker hon att "***det fanns erfarenheter som, på något oförklarligt vis, tycktes vara ett med mörkret och tystnaden.***" (s 212)

^{redan}
Vackrare än så kan inte det sägas som jag ~~pratat~~ alldeles för länge om.